

Van: [Fouarge, D \(ROA\)](#)
Aan: [REDACTED]
Cc: [Fouarge, D \(ROA\)](#)
Onderwerp: RE: Brede Maatschappelijke Heroverwegingen
Datum: zondag 22 september 2019 15:07:11

Dag [REDACTED]

Bedankt voor de doorgestuurde informatie. Wij wachten jullie voorstel af.

Met betrekking tot je vraag rond uitwijkmogelijkheden.

In de regel zou je kunnen stellen dat hoogopgeleiden betere uitwijkmogelijkheden hebben dan laagopgeleiden.

Dit zie je bijv. in figuur 1.9 van ons rapport waar uit blijkt dat in tijden van neergaande en weer opgaande conjunctuur enkel het loon van hoogopgeleiden mee ademt terwijl bij de laagopgeleiden zowel loon als baankans mee ademen :

https://cris.maastrichtuniversity.nl/portal/files/17609008/ROA_R_2017_10.pdf

In onze ArbeidsmarktInformatieSysteem hebben wij een indicator voor het beroepspectrum van opleidingen (<http://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/AIS/prognoseOPL.aspx>; login naam: [REDACTED]). Die vind je onder 'opleidingstype' → 'arbeidsmarktprognoses tot 2022' → indicator 'uitwijkmogelijkheden naar beroep'.

Collega Thijs Bol uit Amsterdam heeft ook onderzoek op dit terrein:

<https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/691327> zij noemen dit de linksterkte tussen opleiding en beroep.

Los van het opleidingsniveau doet algemeen vormend onderwijs en beroepsspecifiek onderwijs er ook toe.

Hier hebben wij over geschreven in een NRO project over vakmanschap

(<https://roa.maastrichtuniversity.nl/research/research-projects/vakmanschap-craftsmanship>; het samenvattend rapport is wellicht interessant:

https://roa.maastrichtuniversity.nl/sites/roa/files/rapport_toekomst_van_vakmanschapdruk_0.pdf)

Met mijn studenten hebben wij afgelopen week een paper besproken dat gaat over de depreciatie van vakspecifieke vaardigheden (doordat deze vaardigheden meer gevoelig zijn voor veranderingen in de technologie: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJM-05-2014-0122/full/html>). En ik zie net dat Thijs Bol ook net een paper uit heeft over het onderwerp:

<https://academic.oup.com/esr/advance-article/doi/10.1093/esr/jcz031/5522505>

Ik hoop dat je hier iets aan hebt.

Groet,

Didier

From: [REDACTED]@minocw.nl>
Sent: Thursday, 19 September 2019 14:48
To: Fouarge, D (ROA) [REDACTED]@maastrichtuniversity.nl>
Subject: Brede Maatschappelijke Heroverwegingen

Beste Didier,

We spraken elkaar even kort na jullie presentatie bij OCW/directie MBO over leven lang leren. Zeer leerzaam.

Ik vertelde je toen dat begin september 2019 binnen de rijksoverheid de zogenoemde Brede Maatschappelijke Heroverwegingen zijn gestart; ambtelijke werkgroepen van alle ministeries werken gezamenlijk beleidsscenario's uit die de politiek kan helpen om in de toekomst afgewogen besluiten te nemen over een reeks maatschappelijke vraagstukken. Hierbij wordt zowel uitgegaan van investeringen als van besparingen. Aanleiding voor deze exercitie is een breed door de Tweede Kamer aangenomen motie van het Kamerlid Sneller c.s. (zie ook [link](#)). De werkgroepen worden gevraagd zoveel mogelijk expertise van buitenaf te betrekken. Uiterlijk februari 2020 worden de rapporten afgerond.

Een van de zestien geselecteerde onderwerpen is *Talenten benutten op de arbeidsmarkt*. In de bijlage tref je de opdrachtformulering van deze werkgroep aan, die onder leiding staat van Bas van den Dungen (directeur generaal Curatieve Zorg bij het ministerie van VWS). Hij wordt daarbij ondersteund door een secretariaat, waar ik deel van uitmaak. Je kunt in de opdracht zien dat de nadruk ligt op talentbenutting en duurzame inzetbaarheid (van werkenden en niet-werkenden) en ook dat er veel aandacht uitgaat naar de vraagstukken *Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt* en *Leven Lang Ontwikkelen*.

We zijn (natuurlijk ☺) voornemens om jou (en ook [REDACTED]) uit te nodigen voor een expertsessie over deze laatste twee onderwerpen. Ergens in oktober, begin november. Hopelijk kunnen en willen jullie meedoen. We komen nog met een voorstel! Zou erg fijn zijn.

Misschien kun je me nu al helpen met een korte inhoudelijke vraag waar we nu mee zitten.

Welke verschillen zijn er in "uitwijkmogelijkheden" op de arbeidsmarkt tussen laag-, midden- en hoogopgeleiden en tussen verschillende type beroepen? Even heel plat: een leraar basisonderwijs heeft na 10 jaar minder uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt dan een econoom bij de Rabobank. Waar ligt dat aan: aan het opleidingsniveau ("hoger is breder inzetbaar"?), de skills waar deze twee werknemers over beschikken ("meer en minder transferable"?), de openheid of geslotenheid van de arbeidsmarkt ("bolwerk onderwijs"?), etc.? Misschien is het denken in beroepen minder zinnig en gaat het vooral om de vraag wie over meer of minder transferable skills beschikt. Maar dat hangt wellicht samen met beroep of niveau?

Ik weet dat hier veel theoretisch werk over bestaat, maar ben jij bekend met empirisch onderzoek naar de situatie op de Nederlandse arbeidsmarkt? Heb jij misschien suggesties waar ik kan zoeken?

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Brede Maatschappelijke Heroverwegingen
Secretariaat werkgroep *Talenten benutten op de arbeidsmarkt*
Telefoon: 06 [REDACTED]

Van: [Eerenbeemt, J. \(Joep\) van den](#)
Aan: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Brede Maatschappelijke Heroverwegingen - Talenten benutten op de arbeidsmarkt
Datum: dinsdag 15 oktober 2019 10:16:09

Geachte [REDACTED]

Het lijkt mij zeer interessant om deel te nemen aan deze expertsessie en toeval wil dat 21 oktober nog vrij is in mijn agenda.

Bij deze zou ik mij dus graag aanmelden voor de sessie.

Met vriendelijke groet,

Joep van den Eerenbeemt

Verzonden vanaf mijn iPhone

From: [REDACTED]@minvws.nl>
Sent: dinsdag 8 oktober 2019 12:55
To: Eerenbeemt, J. (Joep) van den [REDACTED]@tno.nl>
Cc: [REDACTED]@minocw.nl>
Subject: Brede Maatschappelijke Heroverwegingen - Talenten benutten op de arbeidsmarkt

Geachte heer Van den Eerenbeemt,

Begin september 2019 zijn binnen de Rijksoverheid de zogenoemde *Brede Maatschappelijke Heroverwegingen* gestart; ambtelijke werkgroepen van alle ministeries werken gezamenlijk beleidsscenario's uit, die de politiek kunnen helpen om in de toekomst afgewogen besluiten te nemen over een reeks maatschappelijke vraagstukken. Hierbij wordt uitgegaan van zowel mogelijke investeringen als mogelijke besparingen. Aanleiding voor deze herooverwegingen is een - door de Tweede Kamer breed aangenomen - motie van het Kamerlid Sneller c.s. (zie [link](#)). De werkgroepen zijn gevraagd om zoveel mogelijk expertise van buitenaf te betrekken bij de uitwerking. Uiterlijk februari 2020 worden de rapporten door de werkgroepen afgerond.

Een van de zestien geselecteerde onderwerpen binnen de Brede Maatschappelijke Heroverwegingen is het thema '*Talenten benutten op de arbeidsmarkt*'. In de bijlage treft u de opdrachtformulering voor de werkgroep gericht op dit onderwerp aan. De werkgroep 'talenten benutten op de arbeidsmarkt' staat onder leiding van Bas van den Dungen (Directeur Generaal Curatieve Zorg binnen het ministerie van VWS). Hij wordt daarbij ondersteund door een secretariaat, waarvan ik ([REDACTED]) deel uitmaak. U kunt in de opdracht lezen dat de nadruk ligt op talentbenutting en duurzame inzetbaarheid (van werkenden en niet-werkenden) en ook dat er veel aandacht wordt besteed aan de vraagstukken omtrent '*Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt*' en '*Leven Lang Ontwikkelen*'.

Als een van de onderdelen in het traject van deze herooverwegingen organiseert de werkgroep drie expertsessies, waarin de werkgroepleden het gesprek willen voeren met experts over de vragen: Wat is het échte probleem? Wat zijn en weten we over effectieve maatregelen? Waar zou een volgend kabinet op kunnen/moeten inzetten?

Het gaat om de volgende expertsessies:

- Expertsessie 1 Aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt
- Expertsessie 2 Leven lang ontwikkelen
- Expertsessie 3 Re-integratie van werkloze uitkeringsgerechtigden

Wij nodigen u graag uit voor **Expertsessie 1 'aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt'**. Zoals u kunt zien is de doorlooptijd van het traject voor de werkgroepen binnen de brede

heroverwegingen zeer kort, we zijn dan ook genoodzaakt om direct een concreet voorstel te doen voor de datum, tijd en locatie. In de hoop dat u in uw agenda ruimte heeft of wellicht kan vrijmaken.

De expertsessie 'aansluiten onderwijs – arbeidsmarkt' vindt plaats op:

Maandag 21 oktober 2019

Tijd: 9:00 - 11:00 uur

Locatie: Ministerie van VWS, Parnassusplein 5 in Den Haag

We zouden het enorm op prijs stellen als het u lukt om aanwezig te zijn en uw expertise kan inbrengen. En kijken dan ook uit naar uw hopelijk positieve en snelle reactie.

Indien u vragen heeft kunt u uiteraard contact met mij opnemen op telefoonnummer [REDACTED]

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Brede Maatschappelijke Heroverwegingen

Secretariaat werkgroep Talenten benutten op de arbeidsmarkt

Telefoon: 06-[REDACTED]

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. TNO accepts no liability for the content of this e-mail, for the manner in which you use it and for damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

1. Expertsessies

Doel: met telkens maximaal 10 deskundigen op 1 thema het gesprek voeren over achtereenvolgens:

1. Probleemanalyse: wat is het probleem en hoe groot is het?
2. Oorzaken: wat weten we over oorzaken?
3. Interventies: welke interventies bleken in het verleden (in-)effectief en waarom?
4. Vooruitkijken: welke interventies zouden kansrijk kunnen zijn in de toekomst?

De expertsessie duren maximaal 2,5 uur. Naast de genodigde experts worden alle werkgroep leden en het secretariaat uitgenodigd. We streven ernaar dat de voorzitter en een flink aantal leden van de werkgroep aanwezig zijn. De genodigden zitten er vanwege hun expertise, niet vanwege hun organisatie. Dit is ook leidend bij eventuele vervanging.

De sessie wordt geleid door een externe begeleider. De werkvorm van de expertsessies dient dienstbaar zijn aan de inhoud. Na een inhoudelijke aftrap wordt langs de vier bovengenoemde blokken de discussie gevoerd. De mondelinge en eventuele schriftelijke inbreng van de experts wordt op schrift gesteld. Te overwegen is om de experts vooraf enkele vragen mee te geven en hen te vragen hier vooraf schriftelijke inbreng op te leveren.

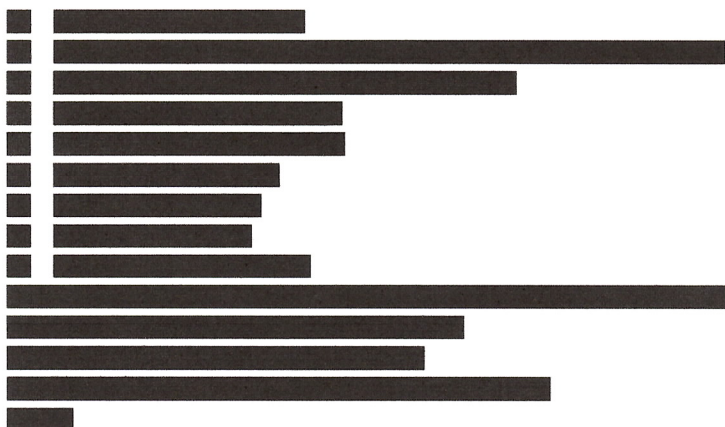
Expertsessie 1 Initieel onderwijs

Centrale vraag: hoe kunnen zo veel mogelijk jongeren (en specifiek jongeren met een extra ondersteuningsbehoefte) met de juiste skills op een soepele manier vanuit het onderwijs op de arbeidsmarkt terecht komen?

Gespreksonderwerpen:

- Opleiden voor de arbeidsmarkt van de toekomst: zekerheden en onzekerheden, wendbaarheid op de arbeidsmarkt, kwaliteit initieel onderwijs, etc.
- Aansluiting: match van vraag en aanbod van opleidingen, studiekeuze, opleidingsniveau, selectie en toegang, etc.
- Verbinding onderwijs en praktijk: hybride leren, stages, beroepskolom vs. avo, etc.

Groslijst uit te nodigen experts:

Wanneer: tweede helft oktober

Expertsessie 2 Leven lang ontwikkelen

Centrale vraag: hoe zorgen we ervoor dat werkenden duurzaam inzetbaar zijn en zich blijven redden op de arbeidsmarkt (en dus blijven participeren, leren, goede vaardigheden hebben, etc.)? Hoe zorgen we ervoor dat (post-initiële) opleidingen in het mbo en ho goed inspelen op de

Expertsessie 4 Bespreken oplossingsrichtingen

In deze expertsessie worden de uitgewerkte oplossingsrichtingen die de BMH werkgroep in bijeenkomst 4 heeft gekozen voorgelegd aan experts (voor een deel uit eerdere sessie, voor een deel wellicht nieuw).

Gesprekspunten:

- Bespreken conceptbeleidsvarianten
- Missen er nog kansrijke richtingen? Hebben we de voor en nadelen van de varianten goed in beeld?

Wanneer: logisch moment is halverwege november, na bijeenkomst 3 van de werkgroep (selectie uit beleidsopties).

BMH Talent Benutten op de arbeidsmarkt, Expertsessie 1: Aansluiting Onderwijs-Arbeidsmarkt

Datum: 21 oktober 2019, 9.00-11.00 uur,

Locatie: VWS: A.04-41

Aanwezig vanuit de experts:

Didier Fouarge	Maastricht University
Paul de Beer	UVA
Henk Hagoort	Windesheim
Nienke Meijer	Fontys
Paul Rullman	CDHO
Cees-Jan van Overveld	CMMBO
Sander Baljé	Min.OCW
Tom Eimers	KBA Nijmegen
Siemen Van der Werff	SEO
Gita Perdon	SBB
	Onderwijsraad
Joep van den Eerenbeemt	TNO

██████████ is gespreksleider. Vanuit de werkgroep zijn in elk geval Bas van der Dungen aanwezig en daarnaast SZW (██████████ en ██████████), OCW (Inge Vossenaar), CPB (██████████) en (hoogstwaarschijnlijk) ook Fin.

Centrale vragen tijdens de bijeenkomst:

1. Is er een probleem/ wat is het probleem in de aansluiting (initieel) onderwijs – arbeidsmarkt in Nederland?
2. Wat weten we over effectieve interventies om deze problemen aan te pakken?
3. Wat zou een volgende kabinet volgens u zeker wel / zeker niet moeten doen?

Van: [Fouarge, D \(ROA\)](#)
Aan: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]; [Fouarge, D \(ROA\)](#); [Velden, R van der \(ROA\)](#)
Onderwerp: RE: linksterkte opleidingen MBO en HO
Datum: zondag 20 oktober 2019 16:06:17

Dag [REDACTED]

Excuses voor mijn late reactie; ik was vorige week met vakantie.

In onze ArbeidsmarktInformatieSysteem (AIS), wat een van de output is van het POA project, hebben wij al jaren een maatstaf voor de 'linksterkte': de uitwijkmogelijkheden naar beroep. Onze maatstaf is berekend op basis van het Theil index (niet Gini) en geeft aan en geeft aan in hoeverre instromers met een bepaalde opleiding afhankelijk zijn van de arbeidsmarktsituatie in een bepaalde beroepsgroep. Dit publiceren samen met de ITA als een indicatie van het 'risico' van gediplomeerden: diplomeer je van een opleiding met weinig uitwijkmogelijkheden, dan kan de omslaande conjunctuur grote gevolgen hebben voor de kansen op werk. Studiekeuze123 publiceer altijd deze indicator samen met onze ITA.

In principe hebben wij deze indicator voor meerdere jaren: alleen is het door de tijd niet goed vergelijkbaar door de vele veranderingen in classificaties van opleiding en beroep door CBS in de EBB.

Ik zou overigens een grote uitwijkmogelijkheid niet durven interpreteren als een indicator van hoe generiek de geleerde vaardigheden zijn: een hoge mate van uitwijk kan simpelweg ontstaan doordat de kansen voor gediplomeerden in de beroepen waarvoor zij worden opgeleid klein zijn, waardoor zij *moeten* wijken naar andere beroepen.

Ik hoop dat dit helpt,

Didier

From: [REDACTED]@minocw.nl>
Sent: Thursday, 10 October 2019 16:33
To: Velden, R van der (ROA) [REDACTED]@maastrichtuniversity.nl>; Fouarge, D (ROA) [REDACTED]@maastrichtuniversity.nl>
Cc: [REDACTED]@minocw.nl>; [REDACTED]@minocw.nl>; [REDACTED]@minocw.nl>; [REDACTED]@minocw.nl>
Subject: linksterkte opleidingen MBO en HO

Dag Rolf, Didier,

Op basis van jullie onderzoek in het kader van "de toekomst van vakmanschap" en (waarschijnlijk) het *up to date* houden van jullie ramingsmodel om tekorten/overschotten op de arbeidsmarkt te voorspellen hebben jullie naar ik aanneem een goed beeld van de mate waarop een opleiding kwalificeert voor verschillende beroepen op de arbeidsmarkt; ik denk dat het concept "linksterkte" (v/d Werfhorst, Bol) daarbij aansluit. We hebben daarbij twee vragen:

1. Hebben jullie gegevens over die linksterkte naar opleiding en naar

opleidingsniveau (mbo, ho (liefst onderscheiden naar hbo, wo)). En hebben jullie ook informatie over de mate waarin die "linksterkte" zich over de tijd ontwikkeld (naar opleidingsniveau)?

2. Als die linksterkte over de tijd zou dalen, heeft dat naar jullie oordeel dan ook betekenis voor de mate waarin in opleidingen generieke en beroepsgericht kennis/vaardigheden worden aangeleerd (wetende dat die twee niet zo eenvoudig te onderscheiden zijn)?

Gr.,

Reflecties uit Expert sessie 1

Hoofdpijnen

- Veel aandacht voor opleidingskeuze van jongeren en de voorbereiding in het funderend onderwijs
- Redelijke consensus dat beleidsinterventies zich moeten richten op specifieke groepen waar de aansluiting problematischer is
- Twijfels bij mogelijkheden overheid om te sturen op aanbod opleidingen i.r.t. arbeidsmarkt.

Blok 1 Is er een probleem?

Algemeen

- In algemeenheid verloopt aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt in Nederland goed. Er wordt geen groot overkoepelend probleem gezien, maar er zijn binnen het systeem nog wel verbeteringen mogelijk.

Opleidingskeuze van jongeren:

- Verschillen zijn groot tussen perspectieven opleidingen. Jongeren zijn zich daar weinig van bewust.
- Vooral problemen bij jongeren met migratie-achtergrond en op lagere niveaus. Zij maken vaak ook minder goede keuze. Grote verschillen tussen regio's en in G4 ook oververtegenwoordigd.
- Er zou meer kunnen gebeuren aan LOB in Nederland. Er is nog een gebrekkig bewustzijn bij studenten: kan ik de opleiding aan (capaciteiten) en wat is de inhoud van studieprogramma's (opleidingsbeeld) en van het beroep (beroepsbeeld). Dit draagt bij aan uitval. LOB moet ook echt eerder beginnen, al in VO. De eerste keuzen in een onderwijs en arbeidsloopbaan zijn erg belangrijk!
- Nu in Nederland een te jonge leeftijd waarop keuzes gemaakt moeten worden. Je kunt ook nog weinig ervaringen opdoen in de reële beroepspraktijk (bv zorg). Dat helpt niet in keuzeprocessen.
- Of er een probleem is hangt ook af wat je doel is: productiviteit? Of andere maatschappelijke doelen? Verdwijnde relevantie van bepaalde opleidingen (Bv administratie op mbo niveau) maar deze jongeren worden door mbo-scholen ook wel terecht via deze opleidingen binnen boord gehouden. Ook in hoger onderwijs hebben bepaalde opleidingen een emanciperende werking terwijl ze ook minder goede arb. perspectieven hebben.
- Ook wisselende opvattingen wat duurzaam inzetbaar of economische zelfstandig is. Dat maakt veel uit voor je probleemdefinitie.

Sturing op aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt:

- We kennen geen stuursysteem op aansluiting van onderwijs op arbeidsmarkt, alleen een verleidingssysteem. Consensus in deze groep dat dit uiteindelijk effectiever is. Voorspelbaarheid lastig en vraagstuk van tekorten ligt ook vaak veel breder (v.b. huisvesting voor leraren in grote steden).
- Sturen op instroom van studenten gebeurt in de praktijk niet veel, wel veel inzet op inhoudelijk aanpassen van opleidingen.

Onderkant arbeidsmarkt:

- *Discussie* tussen de experts over de vraag of er in sommige beroepen wel/geen overkwalificatie is in Nederland. Hierover was geen consensus.
- Slechte organisatie van onderwijs voor laaggeschoolden. Wordt buiten beroepsonderwijs gehouden, matige waardering. Teveel fixatie op startkwalificatie, wat in zichzelf nu erg aan inflatie onderhevig is in sommige sectoren.
- Niet voor iedereen is leren in de schoolbanken geschikt. Meer gebruik maken van leren in de praktijk.

- Veranderende vraag naar vaardigheden. Vooral probleem voor onderkant. Steeds wisselende vaardigheden gevraagd.
- Soms worden studenten intensief begeleid tijdens hun studie. Na de studie verliezen ze die begeleiding en krijgen ze pas weer ondersteuning als ze bij het UWV/gemeenten in de kaartenbak komen.

Overige punten:

- Roep om wendbaarheid is niet alleen een scholingsvraagstuk. Beroepen lijken maar weinig te veranderen, gaat ook om sterke flexibilisering van arbeidsmarkt zelf. Roep om adaptiviteit vanuit onderwijs is terecht maar ook arbeidsmarkt zelf zou anders / beter kunnen functioneren. Meer zekerheid.
- Mobiliteit op de arbeidsmarkt niet enorm toegenomen. Jongeren zijn mobieler dan ouderen. Komt soms ook omdat jongeren sneller uitgekeken zijn op een baan. Flexibiliteit in arbeidsrelatie pakt voor laagopgeleiden wel slecht uit.
- Focus op deficiënties in het onderwijs en negatieve leerervaringen zijn problematisch voor het willen leren op langere termijn. De ambitie om door te leren op latere leeftijd wordt voor veel mensen vrij vroeg al de kop in gedrukt.
- Verandercapaciteit van docenten is ook beperkt. Meer benutten zij-instroom.
- Switch in opleiding is hoog en is problematisch vanwege negatieve leerervaring. Ook kostbaar voordat je weer met nieuwe opleiding kunt starten. Ook problematisch vanwege studievoorschot. Vraag is of je switchen vroeg mogelijk moet maken en makkelijker moet maken, zodat studenten minder tijd verspelen bij een switch en het een minder negatieve leerervaring wordt.
- In hoger onderwijs steeds meer twee stromen: vwo naar universiteit, havo en mbo naar het hbo. Zou niet zo moeten doorgaan. Voor sommige vwo-ers is het gewoon wederom uitstel van kiezen, terwijl ze beter af zouden zijn op hbo. Praktijkgerichte masters in hbo zou verdere vlucht moeten krijgen.

Blok 2 **Kansrijke interventies**

Beïnvloeding opleidingskeuzen

- experiment informatievoorziening arbeidsmarktperspectieven UM met Qompas. intensievere lob leidt tot minder switch en uitval. Hoe beter gebruik van informatie, hoe beter de keuzen! feedback over arbeidsmarktperspectieven leidt tot aanpassing voorkeuren
- geen sterke prikkels voor zowel afleverend veld als opnemend veld voor objectieve en intensieve LOB
- gedragsinzichten benutten en experimenteren van belang, zie van Ariely: 6-weekse intro computer science negatief effect, vrouwelijke rolmodellen van combi techniek en vrouwelijke interessegebieden positief effect
- experimenteren en gebruiken van gedragsinzichten van belang, maar hoe zorg je voor opschaling? Sommige interventies makkelijk op te schalen, andere moeilijker.

Leren in praktijk

- meer inzetten op BBL en vormen van duaal en praktijk-leren. Maar ook kijken naar selectie-effecten.
- Praktijkervaring meer dan nu waarderen

Overige

- VO wordt ook niet beoordeeld op extern rendement.
- Ruimte voor cross-over opleidingen en keuzedelen in MBO veelbelovend. Maar geen wetenschappelijk bewijs nog voor.
- Meer leerwegonafhankelijk toetsen om zo beter potentie in beeld te krijgen.
- Wat dwingend gebruik van kennisinfrastructuur van belang (bv Surf, Kennisnet, uniek in de wereld). Te vrijblijvend gebruik van bewezen interventies.
- We sturen nu op diploma's en kwalificaties. Meer sturen op LOB en portfolio's. Valt tussen wal en schip omdat het op verschillende ministeries zit.

- Switchen is goed, maar de ervaring is dat het vooral snel moet gebeuren. Anders blijft een student er last van houden.
- Onderwijsraad: flexibilisering binnen opleiding niet effectief, wel flexibilisering op stelselniveau. Laat leerlingen niet zelf hun vakkenpakket samenstellen. Blijf af van examinering. De differentiatie in systeem moet verder worden gereduceerd.
- Generieke startkwalificatie op mbo 2 niveau heeft zijn nut bewezen, maar is inmiddels achterhaald. Verschilt per regio en sector of je daarmee uit de voeten kunt.
- Kwart opleidingen op MBO niveau 2 heeft onvoldoende perspectief, zo blijkt uit ROA-onderzoek
- Qompas: psychologie op nr. 2 van meest gezochte studies onder havo en vwo-scholieren.
- NW-migrantenachtergrond duidelijk andere studiekeuzes, verklaart deels minder goede aansluiting op arbeidsmarkt.

Blok 3 Wat moet nieuw kabinet doen?

- Investeren in experimenten. Maar focus niet teveel op bewijs van 1 experiment: de optelsom van interventies kan soms effect hebben, terwijl van losse interventies de effecten niet aangetoond kunnen worden.
- LOB. In jongeren levensjaren meer inzet op brede ontwikkeling en ontwikkelen beroepsbeeld, veel later pas focus op beroepsopleidende vaardigheden. Sterkere prikkels voor vo scholen voor lob, bv extern rendement onderdeel uit laten maken van opbrengstindicatoren inspectie
- Verlengen onderwijstijd in de lagere niveaus van mbo
- Meer ruimte voor leren in de praktijk en praktijkervaring veel meer dan nu waarderen in certificaten. Moet betekenis gaan krijgen op de arbeidsmarkt en in het (tweede of derde kans) onderwijs
- Langere nazorg bij probleemgroepen. Niet loslaten van jongeren voordat ze aan het werk zijn. Gemeenten en scholen moeten hier samen harder op ondersteunen. Zachte landing organiseren.
- Minder sterke input-bekostiging van scholen. Focus meer op samenwerking en minder op concurrentie.
- Learning-analytics beter benutten in onderwijs
- Investeren in docent-kwaliteit op mbo en hbo
- WHW aanpassen op basis van experimenten leeruitkomsten (ook voor voltijd)
- Investeren in meer en bredere spreiding ad's
- Vroege selectie in onderwijs verminderen
- Prikkels voor bedrijven om bij naderende schok op arbeidsmarkt te investeren in omscholing.